

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Ткаченка Іллі Дмитровича
«РЕНТООРІЄНТОВАНА СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ
ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ»,
представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Д 17.127.01
у Класичному приватному університеті
на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність, мета і задачі дослідження

Серед багатьох проблем, що знаходяться в центрі уваги сучасних наукових досліджень, найбільш важливе місце посідають проблеми поведінки суб'єктів рентних відносин в галузі надрокористування, а особливої уваги заслуговують проблеми рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств, оскільки саме через їх цільову функцію, рівень і якість реалізуються результати економічного розвитку, проявляється ефективність соціально-економічної системи й формуються мотиви та цілі подальшої економічної діяльності суспільства. Значний рівень диференціації доходів і відрив їх від результатів продуктивної діяльності створюють негативні стимули економічної поведінки, що призводить до певних загроз економічного зростання та знижує ефективність відтворювальних процесів на гірничо-збагачувальних підприємствах. Цими обставинами визначається актуальність дисертаційного дослідження, його наукові та прикладні завдання.

Отже, тема дисертаційного дослідження Ткаченка Іллі Дмитровича «Рентоорієнтована стратегія поведінки гірничо-збагачувальних підприємств» є актуальною з огляду на сучасні соціально-економічні перетворення в Україні, недостатньо теоретично і методологічно розробленою та спрямованою на розвиток теоретичних, науково-методичних та прикладних засад формування та функціонування рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств та пов'язана з науковою тематикою.

Мета та задачі дослідження, що сформульовані у дисертації, передбачають заповнення існуючих у сучасній економічній науці прогалін щодо розв'язання конкретних наукових завдань щодо розвитку теоретичних, науково-методичних та прикладних засад формування й реалізації рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств у галузі надрокористування (с. 23-24), а саме: дослідження й узагальнення теоретико-методологічних засад та принципів формування й реалізації рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств; формулювання сучасного трактування категорії «рентний цикл»; з'ясування економічної сутності рентоорієнтованої стратегії поведінки; типологізації диференційної ренти за виробничими етапами; розробки, обґрунтування та апробування методики розрахунку рентних платежів гірничо-збагачувальних

підприємств; виявлення специфіки міжнародного досвіду регулювання рентних відносин у галузі надрокористування; дослідження цільової функції рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств у галузі надрокористування.

Оцінка змісту дисертації дозволяє стверджувати, що тема дисертаційної роботи є актуальною, здобувачу вдалося досягти поставленої мети й розв'язати коло окреслених задач. У процесі дослідження, спираючись на різнобічний та детальний аналіз наукових поглядів фахівців, здобувач, з одного боку, методологічно розмежував існуючі уявлення про сутність рентних відносин в галузі надрокористування, а, з іншого, - логічно інтегрував ці погляди з метою більш глибокого та комплексного аналізу й моделювання рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана в рамках науково-дослідних робіт Національної металургійної академії України Міністерства освіти і науки України за темами: «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (державний реєстраційний номер 0107U001146); «Дослідження основ та закономірностей розвитку національної економіки в контексті глобалізації» (державний реєстраційний номер 0108U001721); «Дослідження основ та інститутів інноваційної динаміки національної економіки в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0110U003241); «Національна економіка в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0116U001148); «Моделювання економічної поведінки та стратегії розвитку суб'єктів господарювання» (державний реєстраційний номер 0116U008360); «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (державний реєстраційний номер 0116U006782); «Сучасні методи та фінансово-економічні механізми управління суб'єктами господарювання регіону» (державний реєстраційний номер 0117U002349); «Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислових підприємств» (державний реєстраційний номер 0117U003928), зокрема здобувачем розвинуті теоретичні, науково-методичні та прикладні засади формування й реалізації рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств у галузі надрокористування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації та їх достовірність

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та публікаціями Ткаченка І.Д. дає підстави для визнання, що теоретичні і методичні основи, концептуальні підходи і практичні рекомендації є достовірними.

Достовірність результатів дослідження підтверджується обраними методами дослідження. Для вирішення поставлених в дисертації завдань

автором використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Методологічну основу дослідження становили загальні та спеціальні методи наукового пізнання: діалектичний, формально-логічний, системно-структурний, аналізу та синтезу, моделювання, історичний, порівняльно-правовий.

Ткаченко І.Д. продемонстрував здатність коректно, творчо, обґрунтовано та адекватно застосовувати сучасні наукові підходи до дослідження проблем, що пов'язанні з формуванням рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств. До позитивних рис дисертації слід віднести в цілому об'єктивний, неупереджений аналіз досить складних і неоднозначно трактованих проблем стосовно цільової функції суб'єкт-суб'єктної взаємодії та вирішення протиріч економічних інтересів суб'єктів рентних відносин щодо сум рентотримання від виробничо-господарської діяльності при видобутку, збагаченні сировини та повторному збагаченні відвалів.

Отримані у роботі положення, висновки та рекомендації мають високий рівень практичної спрямованості.

Справляє позитивне враження джерельна база дисертаційної роботи. Видання, що включені до списку використаної літератури, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблематики і високий рівень наукової підготовки здобувача; його наукову зрілість.

Висновки по роботі є логічним завершенням проведених здобувачем наукового ступеня досліджень, що базуються на достатній інформаційній базі, наукових статтях зарубіжних і вітчизняних вчених, законодавчих й нормативно-правових актах України, тощо. Результати розрахунків та висновків зроблені на основі отриманих результатів, вони не викликають сумніву та становлять інтерес для науки і для практики.

Обґрунтованість положень та висновків дисертаційної роботи Ткаченка І.Д. підтверджує їх оприлюднення у 36 наукових публікаціях, в тому числі в 20 роботах апробаційного характеру.

Достовірність та наукова новизна положень, висновків і рекомендацій

Автором дисертаційної роботи отримано і винесено на захист вагомні наукові результати, які є обґрунтованими і достовірними, базуються на поглибленому вивченні й узагальненні достатнього обсягу наукових джерел, а також конкретному застосуванні сучасних методів і прийомів дослідження.

Аналіз змісту дисертаційної роботи дозволяє встановити і засвідчити наукову новизну таких результатів:

удосконалено:

– визначення категорії «рентний цикл» (с. 60-68) з позицій обґрунтування економічного результату від реалізації рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств з огляду на рентогенерацію та рентотримання між власником надр і надрокористувачем при реалізації «світлої» та «темної» стратегій економічної поведінки суб'єктів рентних відносин (с. 72-75). На відміну від існуючих визначень,

доведено, що рентний цикл гірничо-збагачувальних підприємств у загальному вигляді являє собою кругообіг не лише капіталу підприємства, а й інших факторів виробництва, закінчується лише в разі припинення виробничо-господарської діяльності (або певного структурного підрозділу) і включає в себе п'ять послідовних етапів: розвідка, дозвіл, будівництво, видобуток і переробка, закриття (с.63-66);

– типологізацію диференційної ренти за виробничими етапами з позицій системності та стадійності (с. 119-123), обґрунтовано й проаналізовано концептуальну схему системи рентних відносин агрегованої конфігурації, яка включає в себе етапи: 1) формування рентних доходів; 2) розподілу рентних доходів; 3) використання рентних доходів (с. 122). Доведено, що саме такий підхід надає змогу формувати, коригувати та реалізовувати рентиорієнтовану стратегію поведінки гірничо-збагачувальних підприємств на різних етапах рентного циклу;

набули подальшого розвитку:

– визначення та обґрунтування економічної сутності категорії «рентиорієнтована стратегія поведінки» (с. 122), яка полягає в навмисній (цілеспрямованій) діяльності учасників угоди в умовах обмежених ресурсів і необмежених потреб відповідно до власних інтересів щодо максимізації отримання рентного доходу легальним або нелегальним шляхом на кожному з етапів рентного циклу та, на відміну від існуючих, надає змогу аналізувати «світлу» та «темну» стратегії, ранжування яких відбувається на підставі відповідності чинному законодавству в галузі надрокористування;

– розробка, обґрунтування (с. 151-153, 164-166) та апробація методики розрахунку рентних платежів гірничо-збагачувальних підприємств, яка, на відміну від традиційних, базується на врахуванні можливих альтернатив оподаткування та зміни цільового значення ставки ренти на фінансовий результат діяльності гірничо-збагачувальних підприємств та надає змогу визначити оптимальний розмір цільового значення ставки ренти з метою досягнення показника беззбитковості роботи гірничо-збагачувального підприємства (с. 177-182);

– концептуальні засади аналізу моделей ренти, які, на відміну від існуючих, сформовані під впливом комбінацій економічних, політичних, законодавчих, соціальних, екологічних та інших факторів, а саме: модель близькосхідних країн, яка започаткована на підставі ієрархічної структури суспільства (с. 83-85); модель США та Канади, для якої характерний демократичний підхід до надрокористувачів та яка базується на конкурсній системі отримання дозволів на розробку покладів корисних копалин (с. 85-88); модель функціонування державних компаній-монополістів у галузі надрокористування (Великобританії, Венесуели, Мексики, Норвегії) з певною системою обмеження доступу до надр і системою суттєвого державного та законодавчо-нормативного регулювання (с. 88-93);

– теоретико-методичні принципи формування рентиорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств при повторному збагаченні сировини, а саме: системності; соціальної відповідальності;

прозорості; справедливості за основними результатами діяльності, – що надає змоги врахувати економічні, соціальні й екологічні наслідки (с. 202-203).

Ці положення послідовно розкрито у відповідних розділах дисертації, висновках до них і загальних висновках, а також відображено в публікаціях автора.

Все вищезазначене дозволяє зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання в дисертаційній роботі виконані. Висновки та рекомендації, що сформульовані у роботі, відповідають її змісту та підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Дисертаційна робота Ткаченка І.Д. – є самостійно виконаною і завершеною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення актуального науково-прикладного завдання щодо розробки та реалізації рентоорієнтованої стратегії поведінки гірничо-збагачувальних підприємств.

Практичне значення отриманих в роботі результатів полягає у тому, що теоретико-методичні напрацювання, розробки та положення дисертації Ткаченка І.Д. доведено до рівня практичних рекомендацій з можливістю їх використання у діяльності суб'єктів господарювання та прийнятті до застосування, що підтверджується відповідними довідками, зокрема:

- основні положення й висновки дисертації, що мають прикладний характер, використовуються в практичній діяльності гірничо-збагачувальних підприємств, а саме: ТОВ «Спецстрой» (довідка № 27 від 02.08.2019), ТОВ «ВТФ «КЕРАМІК-ПРИЛУКИ» (довідка № 8д від 30.01.2020), – для поліпшення фінансового становища підприємств та ефективного впливу на кінцеві фінансові результати діяльності підприємств. Авторський підхід щодо моделювання зміни ціни та цільового значення ставки ренти використовують у практичній діяльності ТОВ «Завод мінеральних вод «РЕАЛ»» (довідка № 47-п від 24.04.2020);

- результати дослідження, висновки та практичні рекомендації отримали позитивну оцінку та застосовуються в практичній діяльності Інституту чорної металургії ім. З. І. Некрасова НАН України в роботі відділу прогнозних та інформаційно-технічних досліджень в металургії при проведенні науково-дослідних робіт інформаційного, аналітичного й прогнозного характеру (довідка № 291 від 14.11.2018);

- основні теоретичні положення та практичні рекомендації, викладені в дисертації, використовують під час розробки навчально-методичного забезпечення Національної металургійної академії України МОН України при підготовці бакалаврів та магістрів галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» (спеціальність 051 «Економіка»), 07 «Управління та адміністрування» (спеціальності 073 «Менеджмент» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»); у Національній металургійній академії України Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Національна економіка», «Європейський бізнес та галузеві ринки», «Стратегічне

управління підприємством», «Економічна діагностика» (довідка № 01-20/509 від 24.10.2018); у Дніпропетровському регіональному інституті державного управління при Президентіві України для розробки навчально-методичного забезпечення дисциплін «Мікроекономіка», «Макроекономіка», при проведенні курсів підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування в рамках обласної програми «Економічний аналіз державної політики», «Програмно-цільовий метод формування місцевих бюджетів» (довідка № 03-4-17-579 від 25.10.2018); у навчальному процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ МВС України при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Основи економічної теорії», «Господарське право» (довідка № 2834 від 05.11.2018);

- результати дослідження застосовані департаментом економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 р., затвердженої рішенням обласної ради № 561-27/IV від 26.09.2014; Плану реалізації стратегії розвитку Дніпропетровської області на 2018–2020 рр., затвердженого рішенням обласної ради № 274-11/VII від 01.12.2017; при розробці програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 р., затвердженої рішенням обласної ради № 267-11/VII від 01.12.2017, та Програми розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2017–2018 рр., затвердженої рішенням обласної ради № 124-7/VII від 02.12.2016 (довідка б/н б/д).

Повнота викладу у публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

За результатами наукових досліджень опубліковано 36 наукових праць, з них 5 – розділи в монографіях; 8 – статті в наукових фахових (індексованих) виданнях України; 3 – статті в інших виданнях; 20 – публікації апробаційного характеру. Загальний обсяг публікацій становить 11,86 д. а., з яких особисто автору належать 9,25 д. а. З праць, надрукованих у співавторстві, використано лише ті розробки й результати, які належать І.Д. Ткаченко особисто. Зазначені матеріали повною мірою відображають зміст основних результатів дисертації.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Оцінка оформлення дисертаційної роботи та автореферату

Матеріали дисертації і автореферату викладено логічно і послідовно, діловою українською мовою. Дисертаційна робота характеризується смисловою завершеністю і цілісністю, науковою обґрунтованістю і конкретністю викладення матеріалу. У дослідженні чітко простежується взаємозв'язок теоретико-методологічних аспектів проблеми з конкретними

науково-методичними практичними рекомендаціями, що свідчить про її високий рівень як наукової праці.

Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій роботи. Зміст автореферату розкриває основні результати дисертаційної роботи та має логічну структуру.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, слід відзначити певні зауваження та дискусійні положення.

1. Хоча автор ґрунтовно аналізує підходи до теоретичної спадщини ренти (параграф 1.1), вказує на різноманітність точок зору на предмет та об'єкт дослідження, підкреслює відсутність єдиного методологічного підходу та появу нових категорій (диференціальної ренти III виду (полярної ренти), антіренти I та II видів – с. 59-60), але не визначає можливість та доцільність використання й адаптації нового категоріального апарату при вирішенні задач формування рентоорієнтованої поведінки гірничо-збагачувальних підприємств.
2. Поза увагою автора залишається проблема щодо визначення розподілу та перерозподілу прав власності на надра між суб'єктами рентних відносин в галузі надрокористування.
3. При розгляді концептуальних засад та проведенні аналізу моделей ренти (параграф 1.3) доцільно було б навести приклади існуючих в світовій практиці систем оподаткування надрокористувачів та відповідних розрахунків розмірів рентоотримання кожним з суб'єктів.
4. Виникає питання: чи може існувати в практиці господарювання лише «темна» або лише «світла» стратегія рентоорієнтованої поведінки гірничо-збагачувального підприємства?
5. Роботу лише б підсилило оприлюднення сучасних статистичних показників щодо отримання фактичних доходів Державного бюджету України за статтею «Плата за користування надрами» (с. 198).
6. На нашу думку, недостатню увагу приділено розгляду конкурентного середовища серед надрокористувачів.

Висвітлені зауваження та дискусійні положення відображають власну позицію опонента, у цілому не знижують наукову і практичну значимість дисертаційної роботи.

Загальний висновок по дисертаційній роботі

Дисертаційна робота Ткаченка Іллі Дмитровича «Рентоорієнтована стратегія поведінки гірничо-збагачувальних підприємств» є завершеною кваліфікаційною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій. Дисертаційна робота відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), за якою дисертацію

представлено до захисту.

Аналіз роботи дозволяє зробити висновок, що за змістом і оформленням дисертаційне дослідження відповідає п.п. 9, 11, 12, 13, 14 чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. №656 та №1159 від 30 грудня 2015р., а її автор Ткаченко Ілля Дмитрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Національного університету
«Запорізька політехніка»

ТКАЧЕНКО А. М.

Підпис професора Ткаченко А.М. підтверджую
Вчений секретар Національного
університету «Запорізька політехніка»

КУЗЬМІН В.В.